

דף מז

סו. א. מה דין טלטול בסיס לדבר האסור ולמותר; טלטול מחתה באפרה, וכן כלי שנותנים בו אש; כלכלה ואבן בתוכה.

ב. האם בגדי עניים מותרים בטלטול לעשירים?

ג. האם מותר להרכיב מטה של טרסיים ושאר כלים העשויים פרקים פרקים?

ד. האם מותר להניח בערב שבת כלי עם מים תחת הנר כדי לקבל ניצוצות?

א. דבר שהוא בסיס (= מושב) לדבר האסור ולדבר המותר, אם הדבר המותר חשוב — מותר לטלטלו.

ולכן מותר לטלטל כלכלה מלאה פירות שהאבן בתוכה, וכן מחתה עם אפר, כאשר יש בה גם קרטים (= גרגרים) של לבונה שלא נשרפו. ודוקא במקום שאותם קרטים נחשבים, אבל בכגון בית רבי — אסור. [ואביי רצה להתיר טלטול מחתה באפרה כדין 'גרף של רעי', אך רבא דחה, שזו אינה מאוסה כגרף, ועוד שהיא מכוסה והגרף מגולה]. ואולם אפר שבמחתה [או בכלי שנותנים בו אש, 'כנונא'] המיועד מראש לשימוש, כגון לכיסוי לכלוך — מותר לטלטלו, גם אם יש בכלי שברי עצים (שהם מוקצים), כיון שהאפר המיוחד לשימוש הוא דבר המותר, נמצא הכלי בסיס לאסור ולמותר. וכן הדין בנר שמן שיש בו שברי פתילה, ואולם במקום ששברי פתילה נחשבים יותר מן השמן כגון בגליל (שלא היה הפשתן מצוי רש"י. או שהיה להם שמן רב. תוס') — הרי הדבר האסור נחשב יותר באותו מקום, הלכך אסור לטלטל הכלי עמהם, ואפילו לרבי שמעון.

א. חשיבות הדבר אינה נקבעת לפי השווי הכספי דוקא אלא לפי ערכו האמתי או נחיצותו,

כגון סידור המונח עם סכום כסף גדול על בסיס אחד — מותר בטלטול; משקפים הנחוצות לאדם, או חלה שהיא נצרכת לו לשבת, נחשבים יותר מדבר שדמיו מרובים ואין בו שימוש

חיוני כעת (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ה כב; שבט הלוי ח"ה נב).

ב. הרמב"ן מפרש שאפר שבמחתה לעולם בטל לכלי, וכן שברי עצים לכנונא, ולכך גם אם

לא ייחודם לשימוש, או כשהאפר נוצר בשבת, מותר לטלטל המחתה עם האפר (לרבי שמעון) לצורך מקומה, או לצורך גופה — באופן שאינו יכול לנער האפר מן המחתה.

ב. מבואר בגמרא שבגדי עניים (מטלית בת שלש על שלש אצבעות, או בגדים שחוטם עבה. רש"י) הרי הם מוקצים אצל עשירים.

פירוש, אם הבעלים של אותו בגד הוא עשיר, הרי הוקצה הבגד מדעתו ואסור לכל, גם לעניים. ואין חילוק בין עניים שבביתו לעניים שבחוץ (כן הכריע המשנ"ב, כט"ז מג"א ותו"ש דלא כב"ח וש"ג).

ואם הבעלים הוא עני, מותר אף לעשירים, והט"ז הסיק שאינו מותר לעשיר אלא אם הוא דר בבית העני, שאז הוא נגרר אחריו, אבל עשיר דעלמא — אסור. (הובא במשנ"ב שח ס"ק קע). והחזון-איש (מג"כ) חולק וסובר שהוא מותר גם לעשיר דעלמא.

ג. רבי אבא ורב הונא בר חייא התירו להחזיר מטה של טרסיים בשבת (= מטה של בעלי מסחר נוודים, העשויה פרקים פרקים). ואולם רב יהודה אמר שרב ושמואל אמרו שניהם שהמחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת, (משום 'מכה בפטיש'. רש"י. או משום 'בונה'. עתוס'). ושנוי הדבר במחלוקת תנאים; לתנא קמא אסור [אבל פטור] ולרשב"ג מותר אם היה רפוי. וכן סבר רבא (ר' חמא — כגסת הרי"ף).

פרשו התוס' ועוד: אם מחבר בחזק (ותוקע) — חייבו רב ושמואל חטאת, ולכך ברפוי מסתבר שאסור מדרבנן, כתנא קמא. ואולם לרשב"ג שהתיר ברפוי לכתחילה, משמע שכשאינו רפוי פטור אבל אסור. וכן סוברים ר' אבא ורב הונא ב"ח. [ואולי גם לר' אבא ורהב"ח אם תוקע חייב חטאת, כרב ושמואל, אלא שכשאינו תוקע התירו לכתחילה. ע' רמב"ן וריטב"א]. ולדעת בית שמאי (ביצה כב.) יש בנין בכלים ואפילו אם אינו תוקע חייב (ראשונים).

והוא הדין המחזיר קנה מנורה בשבת — חייב חטאת [ולרשב"ג פטור], אבל קנה של סיידים (שמאריכים ומקצרים אותו תדיר לפי הצורך, ואין כאן גמרו של כלי. עפ"י רש"י) — לא יחזיר ואם החזיר פטור. רבי סימאי אומר: קרן עגולה (שהרכבתה מעשה אומן) — חייב. קרן פשוטה (מעשה הדייט) — פטור אבל אסור.

הלכה כרשב"ג שברפוי מותר, וכפי שנהגו בבית רבי חמא, וכר' אבא ורב הונא בריה דרב חייא. ר"ף ועוד. ויש פוסקים: דוקא בדבר שדרכו ברפוי. נחלקו הפוסקים בהברגה מהודקת ללא תקיעה, האם אסורה מדרבנן או מדאורייתא. וכתבו כמה פוסקים אחרונים להקל בהברגה, בכלים שהם מיוחדים לכך תדיר, לשנות את מצבם על ידי ההברגה.

ד. נותנים כלי תחת הנר מערב שבת לקבל ניצוצות, אבל לא יתן לתוכו מים. ופרשו בגמרא שאסרו זאת הואיל והוא מקרב את כיבוי בכך שנותן בו מים, (וגזור ערב שבת אטו שבת, לפי שדומה לאנשים כדבר המותר ויבואו לעשותו בשבת, ואפשר לבוא בכך לידי חיוב גמור. עפ"י רש"י ותוס').

א. כתבו הראשונים שמותר ליתן מים בכלי זכוכית שהשמן נתון בו, לפי שאין כוונתו לקרב הכיבוי אלא להגביה השמן ואין שייך לגזור שמא יעשה בשבת. ונחלקו האחרונים בנתינת מים בקנה של נר שעוה (ע' משנ"ב; חזו"א לה, ט).

ב. יש אומרים שאין איסור אלא כשנותן מים לאחר שהנר דולק, אבל נתן מים מקודם — אין זה 'מכבה' כלל, שהרי בשעה שנותן מים אין את מה לכבות. [ואולם אם היה עושה כן בשבת, נותן מים ואח"כ מדליק — יש צד לחייבו משום מכבה. עפ"י אבני נזר או"ח רלה]. ויש סוברים שלא נחלקו ראשונים בדבר זה, וכשאסור אסור בכל אופן (ע' חזו"א לה, ט).

ג. בירושלמי העמידו משנתנו כרבי יוסי האוסר גרם כיבוי בשבת, אבל לחכמים מותר, דלא כתלמודנו.

פרק רביעי; דפים מז — מח

זו. א. במה אין טומנים את הקדרה בערב שבת?

ב. האם מותר להטמין קדרה מערב שבת בדבר שאינו מוסיף הבל, וליתנה על גבי דבר המעלה הבל?

א. אין טומנים את התבשיל בערב שבת בדבר המוסיף הבל (גזרה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות. לעיל לד כפרש"י). ומגו חכמים דברים המוסיפים הבל:

גפת [נסתפקו בגמרא אם דוקא גפת של זיתים אסור או אף של שומשמן]. (וכן הלכה. רבנו יונה, רשב"א ועוד. וע' ב"י רנז), זבל, מלח, סיד, חול — לחים ויבשים; תבן, זגים, מוכים, עשבים — בזמן שהם